

YESSEMBEK S.A., SERGEEVA A.M.,

THE PROBLEMS OF IMPROVING COUNTRY STUDY EDUCATION: FROM THEORY TO PRACTICE

The knowledge about country study in school geography is going through a period of improvement. In the curriculum of the country «Country Study» is not taught as a separate subject, as it is a branch of geographical science, it is taught as a separate section in basic school (grades 7-9) and in high school (grades 10-11). Country study is considered as a branch of geographical science used in the complex description of any country. The basis of methodical manuals on country study is based on the works of such scientists as I.M. Maergoyz, Y.G. Mashbitz and N.S. Mironenko. Country study can be considered as a branch of integrated geography, as it is combined with the humanities, social, economic and political sciences. In this article says about the advantages and disadvantages of the introduction of modern country study in the educational process of the educational system of the country, based on experience with the introduction of the updated curriculum.

Key words: country study, updated curriculum, practice, spiral training.

ӘОЖ 796.799

Абилькадилов, Н.М.,

дене шынықтыру және спорт, 4 курс,

А.Байтұрсынов атындағы ҚӨУ

Ибраева, Р.Ж.,

п.ғ.к., қауымдастырылған профессор,

А.Байтұрсынов атындағы ҚӨУ

Бекмухамбетова, Л.С.,

аға оқытушы, экономика ғылымдарының магистрі,

А.Байтұрсынов атындағы ҚӨУ,

Қостанай, Қазақстан

13-15 ЖАСТАҒЫ ЖАС ФУТБОЛШЫЛАРДЫҢ ТЕХНИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛІГІН ЖЕТІЛДІРУ

Түйін

Әр ойыншы доп алғанда тез ғана ойланып ол допты ары қарай беруді және келесі допты қабылдауға дайын болуы керек. Бұндай жаттығулар жылдам ойын жасау үшін қажет. Футбол ойыны арқылы спорттың басқа түрлерінің өкілдеріне жалпы денелерінің шынығуына, дене қозғалысының дұрыс артуына және ұйымшылдық пен достық сияқты ерекше қасиеттерін тәрбиелеуге үлкен маңызы зор. Ойын барысында шығармашылық, жылдам және тез кездескен кез келген қиындықты шешу керек. Футболшылар әр түрлі тактикалық және техникалық қимылдар жасағанда, өзінің көз қарсыластарын күтпеген жерде және ойын жағдайын өзгертетін болуы қажет.

13-15 жастағы футболшылардың доппен және допсыз әр-түрлі қимылдарды жасаған іс-әрекеттерді дұрыс орындау қабілет-терін анықтау мақсатында құрылған әдістеме. Сонымен қатар бұл жұмыс футболшылардың техникалық және тактикалық іс-әрекет-терінің тиімділігімен физиологиялық және психологиялық ерекшелік-терін анықтауға бағытталған.

Кілт сөздер: техникалық шеберлігін жетілдіру, жас футболшылар, жаттығулар, тактикалық іс-әрекеттер, әдістеме.

1. Кіріспе

Ойыншылар жаттығу жарысында өзінің шамасына қарай жасау емес, оған да жоғары жасауға тырысуға үйренген болуы керек. Әр ойыншы доп алғанда тез ғана ойланып ол допты ары қарай беруді және келесі допты қабылдауға дайын болуы керек. Бұндай жаттығулар

жылдам ойын жасау үшін қажет. Футбол ойыны арқылы спорттың басқа түрлерінің өкілдеріне жалпы денелерінің шынығуына, дене қозғалысының дұрыс артуына және ұйымшылдық пен достық сияқты ерекше қасиеттерін тәрбиелеуге үлкен маңызы зор. Ойын барысында шығармашылық, жылдам және тез кездескен кез келген қиындықты шешу керек. Футболшылар әр түрлі тактикалық және техникалық қимылдар жасағанда, өзінің көз қарсыластарын күтпеген жерде және ойын жағдайын өзгертетін болуы қажет [1].

Зерттеудің мақсаты: 13-15 жастағы жас футболшылардың техникалық негізгі аспектілерін анықтау және олардың ерекшеліктерін зерттеу негізінде шеберлігін жетілдіру.

Міндеттері:

- жас футболшылардың техникалық шеберлігін жетілдіру мәселе бойынша ғылыми-әдісте-мелік әдебиеттерді талдау;

- жас футболшылардың жаттығу үрдісінде физиологиялық және педагогикалық ерекшелік-терін сараптау;

- футбол ойынның техникалық әдістерін авторлық оқытудың әдістемесін жасау және оның тиімділігін тәжірибелік топта сынап көру.

Оқулықтағы жаттығулар – өтілген ережелер бойынша қайталау, пысықтау, бекіту жұмыстарына арналған жұмыстар жүйесі. Деңгейлік тапсырмалар құрамында мәтіндер, сөз-жұмбақ, қызықты грамматика, тестік сұрақтар, іскерік ойындар мен тренингтер жүйесі қамтылады. Бұлар оқытудың деңгейіне сәйкес оқушыны саралап оқытуға ыңғайлы, әрі оқу бағдарламасы бойынша оқушының жас ерекшелігі мен білім деңгейіне сай құрылып, оқулыққа қосымша пайдалануға беріледі. Оқушыны деңгейге бөліп оқыту үшін сабақ жаңаша жоспарланады. Оқушыларға деңгейлік тапсырмалар беру арқылы сан түрлі жұмыс жүргізіледі. Оқушының алған білімін жүзеге асыра алатындығы тексеріледі. Өз бетімен жұмысты орындауға бейімділігі бақылауға алынады. Қорытындысына деңгейлік тапсырмалар арқылы жұмыс жасаудың тиімділігі байқалады.

Қорыта келе, деңгейлік тапсырмалар ауқымы өте кең. Мектеп оқушыларына берілетін тапсырмалар оқушылардың ойлауына әсер етеді. Тасырманы орындау үшін бала жауапты өзі іздестіреді. Оны шешуде ақыл – ойы дамиды, ойлануына жан-жақты әсер етеді деп түйіндеуге болады [2].

2. Материалдар мен әдістер

Зерттеу жұмысымыздың зерттеу міндеттерін шешу мақсатында келесі әдіс-тәсілдер қолданылады:

- 1) ғылыми-әдістемелік әдебиетке талдау жасау;
- 2) педагогикалық эксперимент;
- 3) педагогикалық тестілеу;
- 4) педагогикалық бақылау;
- 5) математикалық статистика әдістері.

Ғылыми-әдістемелік әдебиеттерге анализ жасау арқылы футболшылардың техникалық-тактикалық дайындығына қатысты мәселелер мен туындаған сұрақтарды шешуде пайдаланылды.

Ғылыми-әдістемелік әдебиеттердің анализі арқылы таңдап алынған тақырптың өзектілігі мен зерттеу болжамын анықтап алады.

Футболшылардың жеке тұлғалық ерекшеліктері және биомеханикалық заңдары ескере отырып көптүрлі рационалды техниканы үйрену (иелену) ойын шартындағы күрделі тактикалық қиындықтарды шешуде түрткі болады [3].

Футболшылардың техникалық шеберлігі жан-жақты физикалық (дене) дайындық деңгейіне тікелей тәуелді [4].

Футболшылардың техникалық дайындығына қатысты негізгі қиындықтарды шешудің негізі құралдарына – жарыспалы, дайындық жаттығуларға күнтізбелік, бақылау, оқу ойындарындағы техникалық-тактикалық әрекеттері еңсе, дайындық жаттығуларына- қорытынды жа-

сайтын немесе арнайы жаттығулар кіреді. Арнайы жаттығулар жекелеген техникалық элементтерден құрылған (Ж.Л. Чесно) [4].

Педагогикалық эксперимент.

Зерттеу жұмысының мақсатына қол үшін педагогикалық эксперимент жүргізілді.

Эксперименттің мақсаты: футбол үйірмесінің қатысушы жасөспірімдердің техникалық-тактикалық дайындық көрсеткішін зерттеу. Эксперимент «Ақмола облыстық футбол қауымыстығы» ЗТБ «Оқжетпес» мектебінде өткізіледі, 20 жеткеншек қатысы.

Педагогикалық эксперимент 2 ай көліміне созылды. Экспериментке қатусышы 10 оқушыдан бөлек 10 оқушы бақылау тобына біріктіріледі (2-3 кестелерде қосымшада көрсетілген).

Эксперименттің бақылау тобына бүкіл тәжірибе барысында мектептегі дене шынықтыру бағдарламасына сай сабақ ұйымдастырылса, эксперименттік топқа біз футбол ойынының техникалық-тактикалық дайындығын қамтамасыз ететін арнайы жаттығулар мен теориялық сабақтарды ұсынамыз.

Педагогикалық тестілеу.

30 метр қашықтыққа жүгіру. Тест далалы алқапта өткізілді. Жүгіру барысындағы оқушылар арасында мотивация деңгейін көтеру мақсатында екі оқушыны қатарластыра жүгірту керек. Жүгіру нәтижелері 0,1 секундқа дейінгі дәлдікте анықталады.

Ойын элементтері қосылған жүгіру. Жүгіруге екі оқушыдан қатыстырылады. Жүгіру басталмас бұрын старт сызығының маңына әрбір оқушыға екі кубиктен қойылады. «Стартқа дайындал!» комендасынан кейін екі сыналушы старт сызығына жақындайды, «Марш!» командасы жарияланған соң, қолында кубигі бар ойыншы финишке жүгіріп барып, бірінші кубикте сызыққа қояды және тоқтамастан артқа қайтып екінші кубикті де солай финишке қояды. Кубиктерді лақтыруға тыйым салынған. Секундомерді «Марш!» командасынан бастап қосып, екінші кубик финиш сызығына қойылған соң өшіріледі. Нәтиже уақытты секунд дәлдікпен есептеледі.

Бір орыннан ұзындыққа секіру. Секіру шұңқырының алдына арнайы белгілеу сызығы белгіленеді. Қатысушылар сызықтың алдына тұрып, екі аяғымен бірдей бір орыннан ұзындыққа секіреді. Қашықтық сызықтан бастап аяқтың өкшесінің арасымен есептеледі. Үш рет әрекет жазылынып, ең жақсы нәтижесі ғана бір сантиметрге дейінгі дәлдікпен хаттамаға бекітіледі.

6 минуттық жүгіру. Жүгіру стадионның шенберлік жолақшасында жүргізіледі. Старт-жоғары. Жүгірілген қашықтықтың ұзындығы (созылған аумағы) старт метрге дейін дәлдікпен анықталады.

Техникалық дайындықты бағалау тесті

1. 30 метрлік қашықтықта допты енгізу. Жүгірісте 2 ойыншы қатысады. Жүгіру уақыты 0,1 секундқа дейінгі дәлдікпен анықталады.

2. Допты бастан лақтыру (тастау, беру). Зерттеушілер сызыққа тұрып, аяқты иыққа сәйкестендіріп, түзулендіреді. Екі рет әрекет жасалынады. Жақсы көрсеткіштегі нәтижелер хаттамаға енгізіледі. Ал қашықтығы 0,5 см дәлдікпен аныталады.

3. Қақпаға доп соққысының дәлдігін анықтау. Зерттеушілер қақпаға қарайлап, көмегімен үш зонаға бөлінеді. Доп 1 метрлік ендіктегі орталық зонаға түссе, 3 баллмен бағаланады; 0,5 м ендіктегі орта зонаға түссе – 2 баллмен; 0,5 метрлік ендіктегі сыртқы зонаға түссе – 1 баллмен бағаланады. Барлығы 5 соққы жасалынады.

Педагогикалық бақылау.

Бақылау тобы «Ақмола облыстық футбол қауымдастығы» ЗТБ «Оқжетпес» мектебінде әзірленген бағдарлама бойынша жұмыс жасады және практикалық қолдану үшін бекітілген. Эксперименттік топ авторлар әзірленген бағдарлама бойынша жұмыс жасады.

Екі әдіс те қарапайым әдістердің тізбегі допсыз және доппен жаттығулар және қарапайымнан күрделіге дейін. Техникалық әдістерді оқытудың екі әдісінде де назар аударылады жеке элементтерді қарапайым нұсқада орындау техникасы, ал кейін қарапайым элементтер

бір күрделі техникалық жүйеге қосылады, бірақ айырмашылықтар жаттығуларға байланысты техниканы және олардың санын әрбір жеке-жеке қою жүзеге асырылады соққы түрінде. Допты иелену техникасы жақсарған сайын, онда орындау тиімділігі, әрбір техникалық қабылдау қол жеткізіледі бірнеше рет қайталау арқылы бұлшықет жадының жұмысын есептеу кез-келген техниканың қалыптасуына өте қисынды және тән әдіс қозғалыс әрекеті.

Математикалық статистика әдісі.

Эксперимент нәтижесінде алынған материалды өңдеу кезінде математикалық статистика әдістері қолданылды. Зерттеу барысында алынған көрсеткіштер арифметикалық орташа мәнді, квадраттық ауытқуды және арифметикалық орташа стандартты қатені есептеу үшін математикалық өңдеуден өтті.

Статистикалық көрсеткіштер айырмашылықтарының дұрыстығын бағалау бір бас жиынтықтың екі үлгісін немесе бір іріктемелі жиынтықтың екі түрлі жағдайын салыстыру үшін қолданылатын студенттің өлшемін анықтау әдісін қолдану арқылы жүргізілді.

3. Нәтижелер мен талқылау

Зерттеу нәтижелері «Допқа дәлдіке соққы беру» нормативін орындау динамикасының нақтылығы (15 соққыдан) (1-2 кестелерде көрсетілген).

1-кесте. Зерттеу нәтижелері «Допқа дәлдіке соққы беру» нормативін орындау динамикасының нақтылығы (15 соққыдан)

Бағалау	Эксперимент басталғанға дейін	
	Бақылаушы топ	Эксперименттік топ
Өте жақсы	14-15	14-15
Жақсы	11-13	11-13
Қанағаттанарлық	8-10	8-10
Нашар	0-7	0-7

Эксперимент басталғанға дейін екі топтың зерттеу нәтижелері зерттеу нәтижелері «Допқа дәлдіке соққы беру» нормативін орындау динамикасының нақтылығы көрсеткіштері бірдей болды.

2- кесте. Зерттеу нәтижелері «Допқа дәлдіке соққы беру» нормативін орындау динамикасының нақтылығы

Эксперименттік топ			Бақылау топ			
№	Қақпаға соққылар	Қақпаға кіру саны		Қақпаға соққылар	Қақпаға кіру саны	
Тегі-Аты		Дейін	Кейін	Дейін		Кейін
1.	Каримов Ж.	8	10	Болатов С.	9	10
2.	Уалиев С.	10	13	Жумакин Т.	10	10
3.	Сарсенбаев Н.	9	11	Жаукен А.	10	12
4.	Усенов Д.	11	14	Саматов Ж.	8	9
5.	Касенов Е.	10	13	Жукеев Б.	9	9
6.	Амренов Т.	8	11	Туребеков М.	10	10
7.	Камелов Ш.	9	13	Зейнулаев К.	10	11
8.	Болтриков К.	7	12	Боранбаев С.	9	10
9.	Маденов У.	7	11	Талтакаев Р.	11	12
10.	Тасенов З.	10	13	Сапабеков О.	12	13
Орташа мән:		8,9	12,1	Орташа мән:	9,8	10,6

Эксперименттен кейін екі топтың зерттеу нәтижелері «Допқа дәлдіке соққы беру» нормативін орындау динамикасының нақтылығы (15 соққыдан) көрсеткіштері өзгерді. Эксперименттік топта көрсеткіштер жақсарды. Бақылау топта көрсеткіштер төмен болды.

Ақмола облыстық футбол қауымдастығы» ЗТБ «Оқжетпес» мектебінде әзірленген бағдарлама қабылдаған әдістемені салыстыру кезінде. Ақмола облыстық футбол қауымдастығы» ЗТБ «Оқжетпес» мектебінде әзірленген бағдарлама және авторлық 15 жастағы футболшылардың қақпашысымен қақпаға соққыларды оқыту әдістері эксперименттік және бақылау тобы, ең жоғары тиімділік Ақмола облыстық футбол қауымдастығы» ЗТБ «Оқжетпес» мектебінде әзірленген бағдарлама қабылдаған оқыту әдістемесін көрсетті. Ақмола облыстық футбол қауымдастығы» ЗТБ «Оқжетпес» мектебінде әзірленген бағдарлама ол бүкіл зерттеу кезеңінде бақылау тобында қолданылды.

Авторлардың әдістемесі қалай әсер еткенін зерттеу өте қызықты болды техникалық талаптарға сәйкес басқа нормативтерді орындау 13-15 жастағы балаларға дайындық.

Эксперимент басталғанға дейін екі топтың зерттеу нәтижелері «Допты аяқпен жонглерлік ету» нормативін орындау динамикасы (саны рет минутына). нормативін орындау динамикасының нақтылығы көрсеткіштері бірдей болды.

4. Қорытынды

Эксперименттен кейін екі топтың зерттеу нәтижелері Техникалық жаттығу 7-конусты алдап өту. Эксперименттік топта көрсеткіштер жақсарды. Бақылау топта көрсеткіштер төмен болды.

Қорытынды: Ақмола облыстық футбол қауымдастығы» ЗТБ «Оқжетпес» мектебінде қабылдаған әдістемені салыстыру кезінде. Ақмола облыстық футбол қауымдастығы» ЗТБ «Оқжетпес» мектебінде және авторлық допты жүргізуге, оқыту әдістемесі эксперименттік және бақылау тобындағы уақыт тиімділігі (осы жұмысты орындау уақытын едәуір азайту нормативті) авторлық оқыту әдістемесін көрсетті. зерттеудің бүкіл кезеңіне арналған эксперименттік топ. Екі әдіс екі топта да оқушыларға осы 2-ні орындауға мүмкіндік берді норматив толық құрамда. Бағалау сапасының тәжірибелік топтың өсуі көп емес.

Тактикалық дайындық әдістемесінің тиімділігі бірнеше бағыттар бойынша бағаланды. Атап айтқанда, теориялық бөлім ойын жағдайларының модельдерінің арнайы сынақтарымен ұсынылды, онда теориялық тактикалық шешім қабылдау жылдамдығы мен жылдамдығы бағаланды.

Осылайша, келесі жалпылауды жасауға болады. Педагогикалық зерттеу жүргізу үшін дене шынықтыру көрсеткіштері бойынша айтарлықтай айырмашылықтары жоқ екі топ құрылды.

Бақылау тобының ойыншылары доптың берілістерін, допты ұстап алуды, допты соққыларды, допты ұстап тұруды, қақпаға соққыларды аз қолданады.

Техникалық және тактикалық әдістерді игеру үшін теориялық және практикалық жаттығулар жиынтығы осындай нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік берді деп айтуға болады.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Мектептегі дене шынықтыру/ №4, 2009 ж, 35 б.
- 2 Дене тәрбиесі оқулығы. – Үрімжі: Шинжияң Шинхуа баспасы, 1995ж. (1-бөлім).
- 3 Андреев С. Н. Мини-футбол. – М.: Д және С, 1978. – 111 б.
- 4 Чесно Ж.-Л. Футбол. Обучение базовой технике. / Дюрэ Ж., Жан-Люк Чесно, Жерар Дюрэ. – М.: СпортАкадемПресс, 2002.
- 5 Симаков В. И. Футбол. – М.: Советтік Россия, 1996. – 109 б.

АБИЛЬКАДИРОВ, Н.М., ИБРАЕВА, Р.Ж., БЕКМУХАМБЕТОВА, Л.С.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕХНИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ 13-15 ЛЕТ

Каждый игрок должен думать только быстро, когда он получает мяч, он должен быть готов передать мяч дальше и принять следующий. Такие упражнения необходимы для быстрой игры. Большое значение через игру в Футбол имеет воспитание у представителей других видов спорта таких уникальных качеств, как закаливание организма в целом, правильное движение тела и сплоченность и дружелюбие. В процессе игры необходимо творчески, быстро и быстро решать любые трудности, с которыми вы столкнетесь. Необходимо, чтобы футболисты выполняли различные тактические и

технические действия, не дожидаясь своих глаз и меняя игровую ситуацию. Методика, созданная с целью выявления способности футболистов 13-15 лет правильно выполнять действия, выполняющие различные движения с мячом и без мяча. Кроме того, данная работа направлена на выявление физиологических и психологических особенностей футболистов с их эффективностью технико-тактических действий.

Ключевые слова: *совершенствование технического мастерства, юные футболисты, упражнения, тактические действия, методика.*

**ABILKADIROV, N.M, IBRAEVA, R.J, BEKMUHAMBETOV, L.S.
IMPROVING THE TECHNICAL SKILLS OF YOUNG PLAYERS AGED 13-15**

Each player should only think fast when he gets the ball, he should be ready to pass the ball on and take the next one. Such exercises are necessary for a quick game. Of great importance through the game of Football is the education of representatives of other sports of such unique qualities as the hardening of the body as a whole, the correct movement of the body and cohesion and friendliness. During the game, you need to creatively, quickly and quickly solve any difficulties that you encounter. It is necessary that the players perform various tactical and technical actions, without waiting for their eyes and changing the game situation. A technique created to identify the ability of 13-15-year-old football players to correctly perform actions that perform various movements with and without the ball. In addition, this work is aimed at identifying the physiological and psychological characteristics of football players with their effectiveness of technical and tactical actions.

Key words: *improving technical skills, young football players, exercises, tactical actions, methods.*